

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 5

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

TURLI XALQLARNING OLAM YARALISHI HAQIDAGI AFSONALARI

Abdulaliyeva Gulmira Oqilbek qizi

Farg`ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti o`zbek tili yo`nalishi 1-bosqich 25.107-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada qadimgi mif va afsonalarda dunyo yaratilishi haqidagi tasavvurlar yoritiladi. Turli xalqlarning olam paydo bo`lishi to`g`risidagi qarashlari, jumladan kaosdan tartib yaralishi, suvdan dunyo paydo bo`lishi, kosmik tuxum va loydan yaratilish kabi mifologik g`oyalar tahlil qilinadi. Shuningdek, turkiy mifologiyada Ko`k Tangri, yer va osmon haqidagi qarashlar ham qisqacha bayon etiladi. Maqola miflarning ramziy ma`nosi va ularning insoniyat dunyoqarashidagi o`rni haqida umumiy xulosa beradi.

Kalit so`zlar: mifologiya, qadimgi afsonalar, dunyo yaralishi, kosmogonik miflar, kaos, suv miflari, turkiy mifologiya, Ko`k Tangri, yer va osmon, ramziy ma`no.

Аннотация: В данной статье освещаются представления о сотворении мира в древних мифах и легендах. Анализируются взгляды различных народов на происхождение вселенной, включая такие мифологические идеи, как возникновение порядка из хаоса, появление мира из воды, космическое яйцо и сотворение из глины. Также кратко рассматриваются представления тюркской мифологии о Көк Тенгри, земле и небе. В статье делается общий вывод о символическом значении мифов и их роли в формировании мировоззрения человечества.

Ключевые слова: мифология, древние легенды, сотворение мира, космогонические мифы, хаос, водные мифы, космическое яйцо, тюркская мифология, Көк Тенгри, земля и небо, символическое значение.

Abstract: This article highlights ancient myths and legends about the creation of the world. It analyzes the beliefs of different peoples regarding the origin of the universe, including mythological ideas such as the emergence of order from chaos, the creation of the world from water, the cosmic egg, and the creation from clay. In addition, the article briefly discusses concepts in Turkic mythology related to Kök Tengri, the earth, and the sky. The article concludes with a general overview of the symbolic meaning of myths and their role in shaping the worldview of humanity.

Key words: mythology, ancient legends, creation of the world, cosmogonic myths, chaos, water myths, cosmic egg, Turkic mythology, Sky Tengri, earth and sky, symbolic meaning.

Insoniyat tarixining eng qadimgi davrlaridan boshlab odamlar olamning kelib chiqishi haqida o`ylagan. Odamzod tabiat hodisalarini, masalan, yomg`ir yog`ishi, quyosh chiqishi, shamol esishi, chaqmoq chaqishi yoki zilzila bo`lishini ilmiy asosda tushuntira olmagan davrlarda ularni sirli kuchlar bilan bog`lagan. Shu tariqa mif va afsonalar shakllangan. Miflar — qadimgi odamlarning olamni tushunishga bo`lgan urinishlari natijasida paydo bo`lgan og`zaki rivoyatlar bo`lib, ular orqali xalqlar o`z dunyoqarashi va e`tiqodini ifoda etgan.

Mif(yunoncha mythos – afsona, rivoyat) – qadimgi odamlarning dunyo, koinot, inson va tabiat hodisalarining kelib chiqishi haqidagi ibtidoiy-xayoliy tasavvurlari

va e'tiqodiy qarashlari majmuidir. Miflarning turlari: Kosmogonik (olamning yaralishi), teogonik(xudolarning paydo bo'lishi), antropogenik(insonning yaralishi) , kalendar miflar. Dunyo yaralishi haqidagi miflar ilmiy adabiyotda kosmogonik miflar deb ataladi. "Kosmogoniya" so'zi yunon tilidan olingan bo'lib, "kosmos" — olam, "gonia" — yaralish degan ma'noni anglatadi. Kosmogonik miflarda olamning dastlabki holati, yer va osmonning paydo bo'lishi, insonning yaratilishi, yaxshilik va yovuzlikning kelib chiqishi kabi masalalar tasvirlanadi. Kosmogonik miflarning bosh mavzusi Xaosdan (tartibsizlikdan) Kosmosga (ya'ni tartibga) o'tishdan boshlanadi[1] .

Kosmogonik miflarning g'oyaviy yo'nalishlari – kosmogonik miflar shunchaki ertak emas, ular ma'lum bir falsafiy g'oyalarni tashiydi. Masalan, Dualizm(ikkiyoqlama kuch). Dunyo qarama-qarshiliklari(yaxshilik va yomonlik), hayot va o'lim) ustiga qurilgan. Shuningdek, asosiy mifologik obrazlar ham bor. Demiurglar- yaratuvchi obrazlar, bular olamni "yasovchi", "yaratuvchi" markaziy personajlardir. Masalan, Kayraxon (yoki Kayra Han) – turkiy va oltoy mifologiyasidagi eng oliy iloh, koinotning yaratuvchisi va barcha narsaning ibtidosidir. U koinot tartibini belgilovchi va hayot baxsh etuvchi kuch sifatida talqin qilinadi. Kosmogonik miflarning ham asosiy turlari mavjud bo'lib, ular: Xaosdan tartib yaralishi, suvdan dunyo yaralishi, olam ulkan mavjudot tanasidan yaralishi, loydan yoki tuproqdan inson yaratilishi kabi turlari mavjud.

Misol uchun, suvdan yaralish miflariga to'xtaladigan bo'lsak, Suvdan yaralish miflari dunyoda eng ko'p uchraydigan kosmogonik qarashlardan biridir. Bunga sabab shuki, qadimgi odamlar suvni hayot manbai deb bilgan. Misr mifologiyasida Qadimgi misrliklar olamning boshida Nun deb atalgan cheksiz suv bor edi deb hisoblashgan. Shu suv ichidan dastlabki quruqlik — "benben" tepaligi paydo bo'ladi. Keyin quyosh xudosi Ra (yoki Atum) yaraladi va olamni yaratishni boshlaydi. Misr miflarida Nil daryosi juda muhim bo'lgani uchun suv muqaddas sanalgan. Shumer-Bobil mifologiyasida olam yaralishi "Enuma Elish" nomli mashhur eposda tasvirlanadi. Bu yerda: Apsu (chuchuk suv), Tiamat (sho'r suv, dengiz) olamning boshlang'ich kuchlari sifatida ko'rsatiladi. Keyinchalik xudolar o'rtasida kurash bo'ladi va natijada tartibli olam yaratiladi. Olam ulkan mavjudot tanasidan yaralishida esa miflarda dunyo bir ulkan jonzotning o'limi yoki qurbonligi natijasida yaratiladi. Skandinav mifologiyasida Ymir ismli ulkan muzli mavjudot bo'ladi. Keyinchalik xudolar uni o'ldirib, uning tanasidan olamni yaratadi: go'shtidan yer, qonidan dengiz va daryolar, suyaklaridan tog'lar, bosh suyagidan osmon, miyasi bulutlarga aylangan. Bu mif "qurbonlik orqali yaralish" g'oyasiga asoslanadi.

Turkiy mifologiyada dunyo yaralishi - Turkiy xalqlar mifologiyasi ko'p asrlar davomida og'zaki shaklda yashab kelgan. Shuning uchun turkiy kosmogonik miflar bir xil emas, turli hududlarda turlicha variantlarga ega. Lekin asosiy umumiy jihatlar mavjud.

1. Ko'k Tangri tushunchasi. Qadimgi turkiy e'tiqodda Ko'k Tangri oliy kuch hisoblangan. Tangri: osmon bilan bog'liq, taqdir va hayotni belgilovchi kuch sifatida qaralgan. Bu tushuncha Orxon-Enasoy bitiklarida ham uchraydi.

2. Yer-Suv (tabiat ruhlari) Turkiy e'tiqodda "Yer-Suv" degan tushuncha bor. Bu: yerning ruhi, suvning ruhi, tabiatning muqaddasligi degani. Turkiy xalqlar tabiatga hurmat bilan qaragan, tog', daraxt, daryo muqaddas sanalgan. Turli xalqlarning miflari bir-biridan uzoq joylarda yaratilgan bo'lsa ham, ularda o'xshashliklar bor. Misol uchun, ko'pchilik miflarda avval suv yoki kaos bo'ladi, inson tuporoqdan yoki tabiatdan yaratiladi. Ammo miflarning farqli jihatlari ham bor: masalan, Misrda suv va quyosh markaziy o'rinda, yuqorida aytganimizdek, Skandinav miflarida muz va olov muhim hisoblanadi. Bugungi kunda ham kosmogonik miflar o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Ular: adabiyotda, kinoda, san'atda, folklorida keng ishlatiladi. Masalan: "Titanlar", "Zeus" haqidagi filmlar yunon mifologiyasidan olingan, ko'plab fantastik asarlar skandinav miflaridan ilhomlangan. Miflar insoniyat tafakkuri tarixi uchun muhim, chunki ular qadimgi dunyoqarashni saqlab qolgan.

Xulosa qilib aytganda, qadimgi mif va afsonalarda dunyo yaralishi haqidagi tasavvurlar insoniyatning eng qadimiy fikrlash shakllaridan biridir. Har bir xalq o'z yashash sharoiti va tabiatni kuzatish tajribasiga tayangan holda olamning kelib chiqishini turlicha tushuntirgan. Misr miflarida suv va quyosh asosiy o'rinni egallagan bo'lsa, Shumer va Bobilda olam yaralishi xudolar kurashi orqali izohlangan. Yunon mifologiyasida kaosdan tartib yaralishi, skandinav miflarida esa muz va olov to'qnashuvi asosiy g'oya bo'lgan. Hind va xitoy mifologiyalarida kosmik tuxum motivi olamning tug'ilishi sifatida talqin qilingan. Turkiy mifologiyada esa Ko'k Tangri, tabiat ruhlari va hayot daraxti kabi timsollar dunyoqarashning asosini tashkil etgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Madayev O., Jo'rayev M., Sobitova T. O'zbek folklori Toshkent: "Zebo Print" nashriyoti, 2022-yil.
2. Jo'rayev M., O'raeva D. O'zbek mifologiyasi Toshkent: "Excellent Polygraphy" nashriyoti, 2020-yil.
3. Safarov O. O'zbek xalq og'zaki ijodi Toshkent: "Musiqa" nashriyoti, 2010-yil.
4. Mirzayev T., Musaqulov A., Sarimsoqov B. O'zbek xalq maqollari Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2019-yil.
5. Jorayev M. (tahrir) Folklor tarixi (o'quv qo'llanma) Toshkent: "Donishmand ziyosi" nashriyoti, 2023-yil.
6. Jo'rayev M. O'zbek mifologiyasi (darslik) Toshkent: "Excellent Polygraphy" nashriyoti, 2020-yil.

